

IKON, 7 (2014), *Ikonologija na raskršću*. Rijeka, 2014., 340 str.

Sedmi broj časopisa za ikonografske studije nosi naslov "Ikonologija na raskršću" i daje uvid u negdašnje i današnje rasprave o ikonografiji i njezinoj opravdanosti.

Ovaj broj *Ikona* posvećen je teoretskoj raspravi o značenju, sadržaju i povijesnim shvaćanjima ikonologije. Osobito su zanimljivi i važni referati koji nastoje razotkriti ikonološka shvaćanja autora u povijesti umjetnosti analizom njihovih konkretnih umjetničkih djela, a isto tako oni koji otkrivaju utjecaj filozofa na umjetničko stvaranje, posebno na ikonologiju.

Prvi je referat Michaele Ann Holly, članice Umjetničkog instituta u Williamstownu u SAD-u pod nazivom "Ikonologija i fenomenološka imaginacija". Ukazuje na raskrižje na kojemu se našla povijest umjetnosti polovicom prošloga stoljeća: fenomenologija ili ikonologija? To je pitanje opredjeljenja za Gadamera ili Panofskyja. Čini se da je pobijedio Panofsky svojom ikonografsko/ikonološkom shemom pronalaženja značenja u povijesnim umjetničkim djelima. Ipak Gadamerova snažna kritika ikonografije nije bila nezapažena: "To je objektivistička predrasuda začuđujuće naivnosti, stoga naše prvo pitanje mora biti: "Što ovo djelo predstavlja?" Suvremena historiografska usredotočenost na materijalnost i posredništvo možda ponovno preusmjerava povjesničare umjetnosti prema željenoj i uvijek izazovnoj dijalektici: iskustvo ili analiza, prisutnost ili reprezentacija. Tako se nameće pitanje: na što se usmjeriti? Na ono što u umjetničkim djelima ostaje neizrečeno ili na ono na što njihova tišina usmjerava promatrača? Dva umjetnička djela omogućuju nam kontemplaciju nad idejama ove druge filozofske struje: Charinov *Mladi student crta* i Rembrandtov (?) *Sveti Anastazije iz 1631*. Prikazi likova zaokupljenih svojom aktivnošću služe kao vizualno mjerilo za drugi način konstruiranja, tj. za poetsku prisutnost, a ne konstruiranje značenja.

Vrijedan je i neobično informativan referat "Ikonografija na raskrižju: revidiranje" Columa R. Horihanea sa Sveučilišta u Prince-

tonu u SAD-u. Objašnjava kako je proteklih dvadesetak godina obilježio snažan razvoj interneta te, posljedično, izlaganje i dostupnost "slika", koje su temelj ikonografije. Smatra da je u tom razdoblju došlo do tzv. "digitalne povijesti umjetnosti" pa je računalna tehnologija bitno utjecala i na ikonografsku metodu. K tome, računalo je postalo temeljni alat ikonografskog katalogiziranja. Posljedično se promijenio stav o ikonografiji kao statičnoj i rigidno ustrojenoj metodi. Ona je danas fleksibilna i interdisciplinarna pa kao metoda zahvaća širi opseg istraživanja i nove koncepte. Konačno, čini se da određen broj disciplina shvaća povijesno-umjetničke slike kao aktivne konstrukte, a ne samo kao ilustracije ili odraze društvenih vrijednosti. Premda je u Europi ikonologija potisnula ikonografski pristup, ikonografija ostaje i dalje važno područje u studiju povijesti umjetnosti te predstavlja intuitivni dio discipline. Unatoč svim kritikama i neizvjesnom putu razvoja, sigurno je ipak da će ikonografija ostati jedna od temeljnih metoda u razumijevanju i interpretaciji slika.

Kao pregledni rad primljen je u časopis članak Petera Bakodyja, djelatnika na Sveučilištu u Plymouthu, "Nakon paradigme: ikonografija i Giotto". Nakon teoretskog dijela članka slijedi izvještaj o istraživanju triju fresaka iz Italije, datiranih netom prije i poslije 1300. godine i pripisanih Giottu di Bondoneu: *San Inocenta III.* u Gornjoj crkvi u Asizu, alegorija *Poslušnosti* u Donjoj crkvi u Asizu te alegorije *Pravde i Nepravde* u kapeli Arni u Padovi. Analizom djela može se zaključiti da je u njima vizualna samorefleksivnost kombinirana s inovativnom upotrebom ikonografskog sadržaja. Važnost pak sadržaja u ovim primjerima pokazuje da je za Giotta sadržaj ključno pitanje, što bi moglo dodatno promijeniti opće mišljenje o njegovu umjetničkom stvaralaštvu i razumijevanju ikonografije općenito.

Ivona zu Dohna, profesorica na Gregorijanskom sveučilištu u Rimu, ponudila je referat "Mističnost uzvišenoga: doživljaj spasenja u Michelangelovu *Posljednjem sudu*". U prikazu poštuje elemente teologije, percepciju prikaza i estetski jezik. Valja poštovati Michelangelove slike *Preobraćenje sv. Pavla* i *Posljednji sud*. On stvara

neograničen prostor i slijedi Leonardov savjet te prozirnomo, svijetloplavom, praznom površinom stvara mističnu sferu. Autor Michelangelovo djelo uspoređuje s Monetovim djelima 400 godina kasnije i zaključuje Michelangelovu genijalnost u predviđanju stvaranja novoga prostora, rođenog tek u impresionizmu.

Zanimljiv je referat "Jaz između teksta, slike i rituala kao ikonološki problem: dva primjera s jadranske obale" čiji su autori Giuseppe Capriotti i Valentina Živković. Autori teksta suočavaju se s klasičnom temom ikonoloških studija, kompleksnim odnosom teksta i slike. Jaz se između teksta i slike ne uklanja. Ima izvor u liturgiji, ali se može objasniti povezivanjem s ritualima u koje su slike uključene. Prva slika analize jest *Usnuće Djevice* iz prve polovice 15. st. u franjevačkoj crkvi u Sirolu blizu Ancone. Druga je slika, starija, iz Kotora u bizantsko-gotičkom izrazu. Oko središnjeg prizora Raspeća raspoređeni su ciklusi Muke i Ukazanja uskrsloga Isusa i tu se zapravo sažima značenje dogme transsupstancijacije. Ciklus tvori cjelinu euharistijskog obreda *depositio, elevatio i visitatio* koji se obavljaju u apsidi. Ovaj rad usredotočen je na međusobni odnos teksta, slike i rituala. Povezani su propovijed, crkveno poimanje umjetnosti, svakodnevni religijski običaji i pobožnost vjernika, i to ovisno jedan o drugome. Kako se spomenute slike razlikuju, može se zaključiti da su jasan izraz preokupacija i dominantnih religijskih tema u proučavanom ambijentu.

Ivana Prijatelj Pavičić u studiji "Istina i zablude o recepciji antike u trogirskom humanizmu" zapisala je sva dosadašnja tumačenja po narudžbi Petra i Koriolana Cippica iz druge polovice 15. st. Osobito je djelo njezina istraživanja portret profila muškarca pokraj ulaza u prvi kat Male palače Cippico u Trogiru. Autorica spominje sva dosadašnja objašnjenja, ali usredotočuje se na dosad zanemaren transkript Petra Cippica spisa *De militia* firentinskog povjesničara Leonarda Brunija i trudi se opravdati do koje je mjere taj tekst oblikovao i utjecao na političke stavove Koriolana Cippica. Ti stavovi reflektiraju se i u portretu koji je naručio za spomenutu Malu palaču Cippico.

Ovaj broj *Ikona* možda je manje zanimljiv za čitatelje *Riječkog teološkog časopisa* od prethodnih, ali je osobito vrijedan tekstovima o povijesti ikonologije i ikonografije. Bilo bi neophodno Svaki bi se naručitelj slika s religijskim temama trebao informirati o toj povijesti i utvrdi u poznavanju suvremenog kršćanskog likovnog umjetničkog izraza.

Franjo Emanuel Hoško